

Справа “Світлана Науменко проти України” (Svetlana Naumenko v. Ukraine)

У рішенні, ухваленому 9 листопада 2004 року у справі “Світлана Науменко проти України”, Суд постановив, що:

- мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції, яке виявилось у надмірній тривалості розгляду справи заявниці;
- мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції стосовно скасування остаточного, юридично чинного рішення на користь заявниці;
- мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції, яке виявилось в упередженості заступника голови Одеського обласного суду під час розгляду справи у порядку нагляду;
- було порушено ст. 1 Першого протоколу до Конвенції (право мирно володіти своїм майном).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявниці 20 000 євро як компенсацію моральної шкоди і 500 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниця Світлана Борисовна Науменко є громадянкою України, народилась 1956 року і проживає в Одесі.

5 травня 1991 року заявницю було визнано учасником ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

На підставі рішення Міністерства охорони здоров'я УРСР від 22 квітня 1992 року заявниця втратила статус ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС на тій підставі, що вона не перебувала і не працювала в межах тридцятикілометрової зони (зони відчуження).

Заявниця звернулася до Іллічівського районного суду міста Одеси. У рішенні від 3 березня 1994 року цей суд підтвердив те, що протягом 27-29 травня 1986 року п. Науменко перебувала у зоні відчуження і що інвалідність виникла у неї власне у зв'язку із Чорнобильською катастрофою. Відтак, суд визнав її право на отримання особливого виду пілг та компенсацій, які надаються інвалідам – учасникам ліквідації аварії на ЧАЕС.

У серпні 2000 року заступник голови Одеського обласного суду вніс протест у порядку нагляду стосовно перегляду рішення районного суду від 3 березня 1994 року. Президія Одеського обласного суду, розглянувши справу у порядку нагляду, постановила скасувати рішення від 3 березня 1994 року і направити справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

У рішенні від 6 березня 2003 місцевий суд знову визнав заявницю ліквідатором наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. Апеляційних скарг на це рішення подано не було. Рішення набрало чинності 8 квітня 2003 року.

У додатковому рішенні у справі, ухваленому 24 травня 2004 року, заявниці було присуджено 13 253 грн. як не виплачену їй пенсію за період від 1 вересня 1996 року до 1 листопада 2003 року та визначено суму місячної зарплати у розмірі 307 гривень.

Зміст рішення Суду

Посилаючись на ч. 1 ст. 6 Конвенції, заявниця стверджувала про порушення права на розгляд справи упродовж розумного строку. П. Науменко, також скаржилась на несправедливість перегляду її справи у порядку нагляду, через те, що її не повідомили про внесення протесту і не запросили на судові засідання. Крім того, вона зазначала, що мало місце порушення її прав власності всупереч ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Суд встановив, що провадження у справі п. Науменко тривало 9 років один місяць і 5 днів. З огляду на фінансове становище заявниці та стан її здоров'я, питання про тривалість розгляду справи мало для неї виняткове значення. Суд відзначив, що, зважаючи на ці обставини, рішення стосовно позовних вимог заявниці мало бути ухвалено швидко. Тому Суд одностайно постановив, що було порушено право на розумний строк розгляду справи, яке передбачене ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Стосовно скарги заявниці на несправедливість перегляду її справи у порядку нагляду Суд вирішив відтворити висновки, сформульовані ним у рішенні у справі “Рябих проти Росії” (*Ryabikh v. Russia*, no. 52854/99), у якому він вже дав свою оцінку юридичної процедури перегляду рішень у порядку нагляду. Передусім Суд нагадав, що право на справедливий судовий розгляд, передбачене ч. 1 ст. 6 Конвенції, слід тлумачити у світлі преамбули до Конвенції, де проголошено принцип верховенства права як складову частину спільної спадщини договірних сторін. Одним з фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності (певності), який, окрім іншого, встановлює, що у тих випадках, коли суд вже вирішив остаточно питання по суті, його рішення не повинно оспорюватись. Суд також повторив свій висновок про те, що право позивача на суд було ілюзорним, якби національні правові системи договірних сторін допускали можливість скасування, за заявою державного службовця, вищим судом остаточного юридично чинного судового рішення.

Стосовно даної справи Суд зазначив, що 28 серпня 2000 року заступник голови Одеського обласного суду вніс протест у порядку нагляду на юридично чинне рішення Іллічівського районного суду від 3 березня 1994 року. Постанововою від 6 вересня 2000 року президія Одеського обласного суду скасувала зазначене рішення районного суду і повернула справу на новий розгляд.

Тому Суд постановив, що мало місце порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції, яке виявилось у скасуванні остаточного, юридично чинного рішення у справі заявниці.

Суд звернув увагу і на те, що заступник голови Одеського обласного суду, який вніс протест у порядку нагляду на згадане рішення районного суду, взяв також участь у розгляді цієї справи у порядку нагляду як член президії суду.

Суд вказав, що така ситуація була несумісною з вимогою неупередженого судового розгляду, оскільки така вимога означає зокрема те, що ніхто не може бути водночас і заявником, і суддею у своїй справі. Тому Суд визнав порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції також і у цій частині.

Стосовно скарги заявниці на порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції Суд відзначив, що заявниця звернулася до національного суду після того, як її було позбавлено статусу ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС. За рішенням Іллічівського районного суду міста Одеси цей статус було повернуто заявниці, а відповідні державні органи було зобов'язано виплатити належні їй суми пільг за період, коли зазначений статус на заявницю не поширювався. Відтак, право заявниці на пенсію по інвалідності, що виникла у зв'язку з Чорнобильською катастрофою, та інші види соціальної допомоги було підтверджено судовим рішенням, яке набуло законної сили. Суд зазначив, що відповідне вже чинне рішення суду надало заявниці право вимоги, яка підлягала виконанню, і, отже, охоплювалась поняттям “володіння” у сенсі ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Беручи до уваги соціальне, зокрема фінансове, становище заявниці, Суд відзначив, що невиконання протягом необґрунтовано тривалого періоду часу судового рішення у справі заявниці (рішення про підтвердження статусу ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС) було втручанням у її право мирно володіти своїм майном. Тому Суд постановив, що мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПРН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.